

جایگزین های کیفر حبس

در حقوق فرانسه

♦ جایگزین ها در مرحله دادرسی

متنوع ترین دامنه جایگزین های حبس را شاید بتوان در مرحله دادرسی مشاهده نمود. در کشور فرانسه جایگزین هایی که توسط یک مقام قضایی در مرحله رسیدگی کیفری مورد حکم قرار می گیرند از برخی ویژگی های خاصی برخوردارند که از جمله آنها می توان به ضرورت حضور متهم در جلسه رسیدگی یا به عبارت دیگر الزام قاضی به اخذ موافقت متهم یا اعمال مجازات جایگزین و رژیم به نسبت متفاوت اجرای مجازات های جایگزین اشاره نمود. در واقع اجرای مجازات های جایگزین مستلزم مداخله قاضی اجرای مجازات ها و نیز یک بخش ادغام اجتماعی و تعلیق مراقبتی متشکل از مددکاران اجتماعی در سازمان زندان هاست.

تعلیق ساده یا مراقبتی، تعویق صدور حکم مجازات ساده یا مراقبتی، کار عام المنفعه، جزای نقدی روزانه، کیفر های سالب یا محدود کننده آزادی (مندرج در ماده ۶-۱۳۱ قانون جزای فرانسه) و نظارت الکترونیکی جایگزین های هستند که در مرحله رسیدگی کیفری می توانند توسط مقام قضایی اعمال کردند.

تامل در جایگزین های مزبور نشان می دهد همه آنها ترتیباتی هستند که در اختیار قاضی قرار گرفته اند تا در صورت احراز مجرمیت متهم و ضرورت اعمال مجازات مقرر در قانون در حق مجرم بتوانند با توسط به آنها از درافتادن مجرم در چرخه پراسیب حبس خودداری نماید. با این حال قاضی می تواند پیش از احراز مجرمیت متهم در طول جلسات رسیدگی دادگاه و تا صدور حکم قطعی در چارچوب بازداشت موقت، از متهم مزبور سلب آزادی نموده و وی را زندانی نماید بدیهی است که همه دلایل توجیهی جایگزین های حبس در خصوص بازداشت موقت نیز صادق خواهد بود و افزودن بر آن پاره ای استدلال های دیگر (از جمله فرض بیگناهی فرد متهم) را نیز برای ضرورت پیش بینی جایگزین هایی برای پرهیز از بازداشت موقت می توان مطرح نمود تا موارد توسط قضات به داوری تلخ ولی موثر بازداشت موقت کاهش می یابد. از این رو در ابتدا گفتار

حسن طفرانکار
دانشجوی دوره دکتری حقوق کیفری
دانشگاه یاننور سورین
بخش دوم و پایانی

حاضر به مباحثی به اجمال در خصوص جایگزین های بازداشت موقت مطرح شده سپس به جایگزین های حبس پرداخته خواهد شد.

الف) جایگزین های بازداشت موقت

قانون موسوم به قانون تحکیم حقوق و آزادی های متهم که در ۱۷ ژوئیه ۱۹۷۰ به تصویب رسید بیانگر دغدغه های قانون گزار فرانسه در زمینه رعایت آزادی های متهم در روند رسیدگی قضایی و لزوم احترام به آزادی متهم به عنوان یک اصل بود. از این رو چند ماده از قانون مزبور به بازداشت موقت متهمان و لزوم محدود کردن موارد آن اختصاص یافته بود. با تصویب قانون ۱۵ ژوئن ۲۰۰۰ نیز گام های بیشتری در راستای هماهنگ کردن قوانین فرانسه با انتظارات ناشی از پیوستن این کشور به کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و در نتیجه محدود تر کردن موارد بازداشت موقت و استفاده بیشتر از تدابیر جایگزین آن برداشته شد. در حال حاضر بازداشت موقت تنها در سه فرض زیر تجویز شده است:

- ۱- مواردی که مجازات پیش بینی شده برای متهم مجازاتی جنایی باشد.
- ۲- مواردی که مجازات پیش بینی شده برای متهم حبس جنحه ای سه سال یا بیشتر باشد.
- ۳- مواردی که متهم عامدانه از اجرای دستورات نظارت قضایی امتناع کند.

ب) تعلیق

تعلیق مجازات حبس در فرانسه به دو شکل تعلیق ساده و تعلیق مراقبتی امکان پذیر است. دادگاه ها می توانند در خصوص کیفر های حبس ۵ سال یا کمتر مبادرت به تعلیق ساده یا مراقبتی کیفر مزبور نمایند. حضور مرتکب جرم در جلاست رسیدگی نیز الزامی است.

تعلیق ساده یا معلق کردن اجرای مجازات نخستین بار به وسیله قانون ۲۶ مارس ۱۸۹۲ و تا حدودی تحت تاثیر و نفوذ افکار اندیشمندان مکتب تحقیقی وارد حقوق کیفری فرانسه شد.

تعلیق ساده زمانی اعطای می شود که متهم در طول پنج سال پیش از ارتکاب جرم تحت رسیدگی، فاقد هرگونه محکومیت به زندان تادیبی یا جنایی شده باشد هنگامی که حکم تعلیق به صورت قطعی صادر شد مهلتی ۵ ساله در اختیار مجرم نهاده می شود تا در طی آن حالت خطرناک وی به آزمون گذاشته شود. چنانچه در این مدت وی مرتکب جرمی مستوجب کیفر زندان شود، تعلیق قبلی نیز خود به خود فسخ می شود مگر آنکه دادگاه تصمیم دیگری اتخاذ نماید.

تعلیق مراقبتی نوعی شکل بهبود یافته تعلیق ساده است که در سال ۱۹۵۸ وارد حقوق کیفری فرانسه شده

است و بر اساس آن دادگاه از مرتکب جرم می خواهد در یک دوره مراقبتی بین ۱۸ ماه تا ۳ سال تمهیداتی را که توسط دادگاه و بر اساس فهرست های مشخص تعیین می شود برعهده گیرد. با این حال قاضی اجرای مجازات ها می تواند در محدوده فهرست های مزبور نسبت به اصلاح افزودن یا حذف تعهدات مبادرت کند. در صورت عدم رعایت تعهدات و یا ارتکاب یک جرم جدید فسخ تعلیق مراقبتی از سوی دادگاه اختیاری است. تعلیق همراه با انجام کار عام المنفعه را می توان گونه خاصی از تعلیق مراقبتی محسوب نمود که در سال ۱۹۸۳ وارد نظام کیفری فرانسه شده است و به عنوان مجازات اصلی یا مجازات تکمیلی می تواند مورد حکم قرار گیرد.

ج) تعویق صدور حکم مجازات

از سال ۱۹۷۵ به این سو دادگاه های جنحه جامعه می توانند ضمن مسئول اعلام کردن متهم به لحاظ کیفری یا مدنی در صورت تحقق سه شرط زیر صدور حکم محکومیت را به تعویق اندازند:

- ۱- بازپرویی متهم در شرف تحقق باشد.
 - ۲- خسارت های ناشی از ارتکاب جرم در حال جبران باشد.
 - ۳- اختلال و آشوب ناشی از جرم فروکش کرده باشد.
- با تحقق شروط مزبور یک مهلت حداکثر یکساله در نظر گرفته می شود که در پایان آن حکم معافیت از کیفر می تواند صادر شود. بر اساس قانون ۶ ژوئیه ۱۹۸۹ این امکان فراهم شده است که در مهلت مزبور انجام تعهداتی نیز بر اساس فهرست تعهدات مربوط به تعلیق مراقبتی از متهم خواسته شود.
- با تصویب قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ صدور حکم معافیت از کیفر بر عهده قاضی اجرای مجازات ها نهاده شده است. مداخله دادگاه جنحه منحصر به مواردی خواهد بود که با عدم تحقق شرایط مذکور در پایان مهلت مقرر، دور حکم محکومیت به کیفر مناسب تشخیص داده شود.

د) کار عام المنفعه

کار عام المنفعه که در سال ۱۹۸۳ در پی تورم جمعیت کیفری زندان ها در فرانسه و با الهام از تجربه های دیگر کشوره به ویژه کانادا در این زمینه وارد نظام کیفری فرانسه شد عبارت است از کار مجانی به مقدار و ساعت معنی با موافقت محکوم برای یک موسسه اتحادیه یا نهاد عمومی که اعمال آن به عنوان کیفر، تحت نظارت قاضی اجرای مجازات ها انجام می شود. کار عام المنفعه در خصوص محکومی که در جلسه رسیدگی دادگاه حضور ندارد یا با وجود حضور در جلسه رسیدگی انجام آن را قبول نمی کند، مورد حکم واقع نمی شود. از این رو رئیس دادگاه موظف است متهم را از حق نپذیرفتن کیفر کار عام المنفعه آگاه سازد.

هـ) جزای نقدی روزانه

جزای نقدی روزانه در سال ۱۹۸۵ وارد حقوق کیفری فرانسه شد و در قانون جزای جدید ۱۹۹۴ فرانسه به عنوان مجازات جنحه ای پذیرفته شد.

بر اساس ماده ۵-۱۳۱ قانون جزای جدید فرانسه در مواردی که مجازات یک جنحه حبس باشد دادگاه می تواند حکم کند که محکوم روزانه مبلغ معینی را به عنوان جزای نقدی پرداخت نماید که حداکثر جزای نقدی ۳۰۰ یورو و تعداد روزها ۳۶۰ روز می باشد. با تصویب قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ مبلغ جزای نقدی از ۳۰۰ یورو به ۱۰۰۰ یورو افزایش یافته است ولی تعداد روزها در همان ۳۶۰ رو ثابت مانده است.

برای محاسبه جزای نقدی، قاضی ابتدا با لحاظ شدت جرم، تعداد روزها را مشخص می کند که حداکثر ۳۶۰ روز می تواند باشد. سپس از آن با توجه به اموال و تعهدات محکوم علیه میزان جزای نقدی روزانه را تعیین می کند و حاصل ضرب تعداد روزها در جزای نقدی روزانه مبلغ محکومیت فرد به جزای نقدی روزانه را مشخص می نماید که کل مبلغ مذکور پس از اتمام مهلت مربوط به تعداد روزهای جزای نقدی روزانه قابل پرداخت است. عدم پرداخت کامل یا جزئی جزای نقدی روزانه موجب حبس محکوم برای مدتی برابر نیمی از روزها جزای نقدی روزانه پرداخت نشده می گردد.

و) کیفرهای سالب یا محدود کننده حقوق

کیفرهای سالب یا محدود کننده حقوق در ماده ۶-۱۳۱ قانون جزای جدید فرانسه و در قالب ۱۱ بند بیان گردیده اند و قاضی می تواند یک یا چند مورد از آنها را مورد حکم قرار دهد. کیفرهای مزبور عبارتند از:

- ۱- تعلیق گواهینامه رانندگی به مدت حداکثر پنج سال.

- ۲- ممنوعیت رانندگی با برخی وسایل نقلیه به مدت حداکثر ۵ سال.

- ۳- ابطال گواهینامه رانندگی با ممنوعیت صدور مجدد آن به مدت حداکثر ۵ سال.

- ۴- مصادره یک یا تعدادی از وسایل نقلیه متعلق به محکوم.

- ۵- متوقف ساختن یک یا تعدادی از وسایل نقلیه متعلق به محکوم به مدت حداکثر ۵ سال.

- ۶- ممنوعیت داشتن یا حمل سلاح مجاز به مدت حداکثر ۵ سال.

- ۷- مصادره یک یا تعدادی از سلاح های متعلق به محکوم یا در اختیار وی.

- ۸- ابطال پروانه شکار با ممنوعیت صدور مجدد آن ظرف ۵ سال.

- ۹- ممنوعیت صدور چک (به استثنای چک های صادر

شده در وجه صاحب چک برای دریافت پول از حساب و نیز چک های تضمین شده) و استفاده از کارت های اعتباری به مدت حداکثر ۵ سال.

- ۱۰- مصادره اشیایی که در ارتکاب جرم به کار رفته یا به قصد استفاده در اختیار مرتکب بوده یا از ارتکاب جرم تحصیل شده اند.

- ۱۱- ممنوعیت از انجام یک فعالیت حرفه ای یا اجتماعی برای مدت حداکثر ۵ سال.

ز) نظارت الکترونیکی

ضمانت اجرای قرار دادن محکوم تحت نظارت الکترونیکی توسط قانون ۹ دسامبر ۱۹۹۷ وارد حقوق فرانسه شد و از آن تاریخ تاکنون دامنه کاربرد آن بارها دچار دگرگونی شده است.

بر اساس قانون ۱۵ ژوئیه ۲۰۰۰ به عنوان شیوه ای جهت اجرای بازداشت موقت در مرحله تحقیقات مقدماتی به کار رفته است و توسط قانون ۹ سپتامبر ۲۰۰۲ به یکی از الزامات نظارت قضایی تبدیل شده است.

در عین حال قاضی اجرای مجازات ها نیز می تواند در خصوص استفاده از نظارت الکترونیکی تصمیم گیری کند خواه به عنوان ضمانت اجرای جانشین کیفر مورد حکم و خواه در دوره پایانی کیفر و زمانی که از مدت حبس کمتر از یکسال باقی مانده باشد. با تصویب قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ دادگاه می توانند به مدت حداکثر یکسال نسبت به صدور حکم محکومیت قرار داشتن تحت نظارت الکترونیکی مبادرت کنند.

ح) کیفرهای جایگزین خاص

بیشتر جرایم در فرانسه علاوه بر کیفر اصلی پیش بینی شده برای ارتکاب آنها با یک یا چند کیفر تکمیلی نیز قابل مجازات می باشند.

از سال ۱۹۷۵ به این سو دادگاه ها جنحه ای و نیز دادگاه های پلیس (در خصوص خلاف های درجه پنجم) می توانند به جای کیفر حبس یا جزای نقدی یک یا چند مورد از کیفرهای تکمیلی را مورد حکم قرار دهند. کیفرهای مزبور وصف یک کیفر اصلی را به خود می گیرند و در نتیجه تحت رژیم حقوقی کیفرهای اصلی قرار می گیرند.

شمار چنین کیفرهایی زیاد است و مواردی همانند ممنوعیت ها، مهجوریت ها، نفی استطاعت، محرومیت از برخی حقوق مانند محرومیت از صدور چک، ممنوعیت از اعمال حقوق شهروندی، متوقف ساختن وسیله نقلیه، مصادره اموال، انتشار عمومی حکم و تعطیلی برخی مکان ها، طرد از قلمرو فرانسه و مراقبت اجتماعی - قضایی را در بر می گیرد. برخی از این کیفرها همان کیفرهای سالب یا محدود کننده حقوق هستند که در ماده ۶-۱۳۱ قانون جزای جدید احصا شده اند و در آنجا به نوعی تغییر عنوان داده اند. چنین

زندگی خانوادگی و یا ضرورت پیگیری یک درمان پزشکی خاص را به اثبات برساند.

کیفرهایی را که شمار آنها نیز اندک نیست می توان کیفرهای جایگزین های خاص محسوب نمود.

◆ گفتار چهارم

مرحله اجرای حکم

ضمانت اجراهای ناظر بر نگهداری در محیط باز را که به صورت کامل جانشین کیفر حبس می شوند می توان به صورت زیر بر شمرد:

- نگهداری تحت نظارت الکترونیکی که قاضی اجرای مجازات ها می تواند به ابتکار خود یا درخواست فرد محکوم یا دادستان جمهوری در خصوص استفاده از آن تصمیم گیری نماید.

در هر حال فرد محکوم باید در حضور وکیل خویش رضایت خود مبنی بر قرار گرفتن تحت نظارت الکترونیکی را ابراز کند قاضی اجرای مجازات ها همچنین می تواند کیفر حبس نیمه آزادی را که توسط دادگاه مورد حکم قرار گرفته است یا کیفر نظارت الکترونیکی جایگزین کند.

- تعلیق توام با تعهد انجام یک کار عام المنفعه که بر خلاف تدابیر قبلی می تواند جایگزین کیفر زندان کمتر از شش ماه شود.

پیش از تصویب قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ تصمیم در خصوص جایگزینی تعلیق توام با تعهد انجام یک کار عام المنفعه با کیفر حبس کمتر از شش ماه توسط دادگاه های جنحه و بر اساس گزارش قاضی اجرای مجازات ها گرفته می شد ولی پس از تصویب قانون مزبور خود قاضی اجرای مجازات ها نسبت به جایگزینی اتخاذ تصمیم می کند.

- جزای نقدی روزانه که پس از تصویب قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ می تواند با تصمیم قاضی اجرای مجازات ها جایگزین کیفرهای حبس کمتر از شش ماه شود.

در پایان به این نکته نیز می توان اشاره کرد که پس از تصویب قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ قاضی اجرای مجازات ها می تواند در موارد زیر یک کیفر جایگزین را جانشین یک کیفر جایگزین دیگر سازد.

- کیفر تعلیق توام با تعهد انجام کار عام المنفعه یا خود ضمانت اجرای کار عام المنفعه می تواند با کیفر جزای نقدی روزانه جایگزین گردد.

- کیفر قراردادن تحت نظارت الکترونیکی می تواند توسط کیفر نیمه آزادی یا قرار دادن محکوم در خارج از زندان و همینطور کیفر حبس بسته جایگزین گردد.

- کیفر نیمه آزادی می تواند توسط قرار دادن محکوم در خارج از زندان، قرار دادن تحت نظارت الکترونیکی و همین طور کیفر حبس بسته جایگزین شود.

- ضمانت اجرای قرار دادن در خارج از زندان می تواند توسط کیفر نیمه آزادی یا قرار دادن تحت نظارت الکترونیکی و همین طور کیفر حبس بسته جایگزین شود.

منابع در دفتر نشریه موجود می باشد.

تا پیش از تصویب آئین دادرسی کیفری سال ۱۹۵۸ در فرانسه، روال بر این بود که پس از صدور حکم محکومیت به حبس، سازمان زندان ها اجرای عملی و مادی کیفر سالب آزادی مورد حکم را عهده دار می شده است.

با تصویب قانونی مزبور، قانونگذار فرانسه دست به نوآوری مهمی زد و یک مقام قضایی تحت عنوان قاضی اجرای مجازات ها را ایجاد نمود تا عهده دار تعقیب اعمال مجازات ها شود.

قاضی اجرای مجازات ها در زمینه تعیین رئوس اصلی نحوه رفتار و برخورد با هر محکوم در موسسات زندان، اعمال آزادی مشروط، ممنوعیت اقامت، تعلیق آزمایشی، کیفر خدمات عام المنفعه و نیز تعویق آزمایشی صدور حکم دارای اختیارات و صلاحیت های قابل توجهی است و به ویژه با تصویب آئین نامه ۶ اوت ۱۹۸۵ وی در زمینه اجرای کیفر های سالب آزادی کوتاه مدت نقش مهمی را عهده دار شده است.

با تصویب قانون ۹ مارس ۲۰۰۴ نیز توسل به قاضی اجرای مجازات ها به صورت نظام مند و سیستماتیک در آمده است مگر در موارد اضطراری که می بایست با قید دلایل اضطرار همراه باشد.

در خصوص نقش قاضی اجرای مجازات ها در زمینه اعمال کیفر های جایگزین حبس می توان گفت که وی دو دسته متفاوت از ضمانت اجرا ها را می تواند جانشین کیفر حبس صادر شده نماید، دسته نخست گونه های مختلف توسط متوالی به زندان و نگهداری در محیط باز را در بر می گیرد و دسته دوم نگهداری در محیط های باز را شامل می شود که در حقیقت دسته اخیر را می توان ضمانت اجراهای جایگزین زندان محسوب نمود.

تدابیر ناظر بر اعمال همزمان زندان و نگهداری در محیط باز را می توان مشتمل بر موارد زیر دانست:

- تعلیق موقت اجرای یک حبس جنحه ای یکسال یا کمتر برای یک دوره حداکثر سه ساله و با در نظر گرفتن یک مساله مهم پزشکی، خانوادگی، شغلی یا اجتماعی فرد محکوم.

- تقسیم اعمال کیفر حبس برای یک دوره زمانی با لحاظ همان شرایط مقرر برای تعلیق موقت حکم که هر بخش از اعمال کیفر حبس نمی تواند کمتر از دو روز باشد.

- اعمال رژیم نیمه آزادی در صورتی که فرد محکوم بتواند اشتغال خود به یک فعالیت حرفه ای، اشتغال به تحصیل یا دوره کارآموزی یا مشارکت اساسی خود در